

Posudek oponenta na diplomovou práci

Retrospektiva v historickém myšlení se zaměřením na výuku dějepisu

Bc. Ester Novotná

Předkládaná diplomová práce promýšlí potenciál retrospektivního přístupu k dějepisné výuce. Nabízí jej jako alternativu k tradičnímu lineárně chronologickému pojetí. Úvahy o retrospektivě Ester Novotná vztahuje k teorii historického myšlení, jak ji rozpracoval kanadský didaktik dějepisu Peter Seixas. Rád bych v úvodu posudku konstatoval, že se jedná o zajímavé a didakticky relevantní téma, jež souvisí s aktuálními problémy a výzvami školního dějepisu. Konvenční důraz na lineárně chronologický výklad historie podporuje extenzivně faktografické pojetí učební látky a transmisivní metody, jež představují hlavní bariéry při naplňování kompetenčně orientovaného kurikula. Kritická reflexe chronologie a její funkce ve výuce nám může pomoci v tom, abychom porozuměli potížím, jež od kurikulární reformy (2004) provázejí snahy o vyvážení znalostní a dovednostní dimenze dějepisné výuky.

Autorka v rámci přípravy diplomové práce prostudovala širokou škálu sekundární literatury různých oborů. V kapitole „Směřování dějin“ reflektuje historiografické práce věnované tématu času. Důkladně se seznámila s různými přístupy ke konceptům historického myšlení. Oceňuji, že kromě vlivného Petera Seixase zohlednila i práce Sama Wineburga, Lindy Levstik či Michaela Douma ad. Zorientovala se i v domácí relevantní odborné literatuře v oblasti didaktiky dějepisu. Zároveň využívá inspirace i z jiných oborů (např. vlivnou práci kognitivních lingvistů G. Lakoffa a M. Johnsona *Metafory, kterými žijeme*). Oceňuji tuto širší záběru i schopnost autorky podněty ze sekundární literatury funkčně využít ve vztahu k cíli práce.

Zaměření práce na retrospektivu a především konceptuální vymezení tohoto pojmu vzbuzuje otázky. Autorka otevírá diplomovou práci široce pojatým tázáním po povaze dějin, přičemž popisuje různé kulturní modely času od starověku až po moderní společnost, aby posléze ustavila pojmy aplikovatelné do kontextu dějepisného vzdělávání. Primárně vychází z dichotomie cyklického a lineárního času, přičemž pomíjí jiná pojetí temporality, jež by mohla být pro výzkumná tázání stejně relevantní. Jedná se například o vymezení žitého času (jako napětí mezi zkušeností, jednáním a očekáváním budoucího) a času kalendáře, jež rozpracoval Paul Ricoeur v práci *Čas a vyprávění*. Přínosná by mohla být i konfrontace s pojetím času, jež v konceptu dlouhého trvání rozpracoval Fernand Braudel. Vzhledem

k zřejmé vazbě na francouzské prostředí postrádám syntetickou práci Jeana Leduca *Historici a čas*, která by jistě přispěla k důkladnějšímu vymezení pojmů. Ester Novotná se tedy poněkud jednostranně zaměřuje na cyklické a lineární pojetí dějin, u nějž dále rozlišuje chronologický a retrospektivní přístup (koncentrovaně na s. 75). V důsledku autorka vymezuje i klíčový pojem retrospektivy velmi široce (s. 15n), což se následně odráží v tom, že jsou prvky retrospektivy identifikovatelné téměř ve všech aspektech historického myšlení. Retrospektiva tak „je prezentismem“ (s. 66), souvisí s interpretativní povahou historické vědy (s. 70), s narativní povahou historie či s pamětí. Kvůli příliš širokému vymezení pojmu retrospektivy se tak snižuje jeho explikační potenciál, což považuji za hlavní limitu předkládané práce.

I přes výše rozvedené výhrady chci zdůraznit, že autorka v předkládané práci prokázala rozvinutou schopnost pracovat s náročnými historiografickými a didaktickými koncepty. Identifikace rysů retrospektivy u šesti Seixasových konceptů historické myšlení je založena na dobrém porozumění didaktické teorii a je přesvědčivě argumentována. Po kompoziční a stylistické stránce je práce velmi dobře zpracována. Uvítal bych však, kdyby obsahovala praktickou část, v níž by Ester Novotná převedla své úvahy do aplikační roviny a představila konkrétní možnosti využití tohoto přístupu ve výuce.

Níže doplňuji případné otázky pro obhajobu:

- Mohla by autorka retrospektivní přístup k dějepisné výuce konkretizovat na příkladu modelové lekce?
- Proč autorka v předkládané práci nevyužila studii svého školitele Marka Fapša (*Dokolečka dokola. Cyklický model výuky dějepisu pro základní školy, Historie – Otázky – Problémy, 2021/2*), která s problematikou chronologie v historické edukaci souvisí?

V závěru posudku bych rád konstatoval, že i přes výše rozvedené výhrady práce Ester Novotné jednoznačně splňuje podmínky kladené na tento typ závěrečných prací. Doporučuji text k obhajobě a navrhuji klasifikaci výborně.

doc. Kamil Činátl, Ph.D.

v Písku 29. 5. 2024

Ústav českých dějin FFUK